

Олексій БОРОДІН,
здобувач другого (магістерського) рівня
вищої освіти факультету психолого-
педагогічної освіти та мистецтв,
Бердянський державний педагогічний
університет

Ірина БАРБАШОВА,
докторка педагогічних наук, професорка,
Бердянський державний педагогічний
університет

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАВЧАННЯ УЧНІВ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Нормативно-правове забезпечення є фундаментом для розроблення та реалізації освітніх програм для учнів з особливими освітніми потребами (ООП). У контексті надзвичайних обставин, зокрема воєнного стану в Україні, значення чітких правових вимог щодо організації освітнього процесу, не може бути переоцінене. Ці вимоги визначають зобов'язання держави перед громадянами та виступають гарантом забезпечення прав і свобод дітей з ООП у сфері освіти.

Національне законодавство та міжнародні конвенції встановлюють основні принципи та стандарти, які регулюють організацію освітнього процесу для дітей з ООП. Особливе місце займають законодавчі акти, що стосуються інклюзивної освіти, а також спеціальні програми, які унормовують підтримку та розвиток дітей з ООП у звичайних і спеціалізованих навчальних закладах.

Інклюзивна освіта в Україні зародилася в 90-х роках ХХ століття та пройшла з того часу значний шлях удосконалення. Уперше термін «інклюзивна освіта» застосовано в Саламанській декларації ЮНЕСКО про принципи, політику та практичну діяльність у галузі освіти осіб з особливими освітніми потребами (Саламанка, Іспанія, 7–10 червня 1994 р.). Ця декларація базується на таких ключових *принципах*:

– кожна дитина має основне право на освіту й повинна мати можливість

отримувати та підтримувати прийнятний рівень знань;

– кожна дитина має унікальні особливості, інтереси, здібності та навчальні потреби;

– варто розробляти систему освіти та впроваджувати освітні програми таким чином, щоб брати до уваги широке різноманіття цих характеристик і потреб;

– особи, які мають особливі освітні потреби, повинні мати доступ до навчання у звичайних школах, які зобов'язані створити їм умови на основі педагогічних методів, орієнтованих перш за все на дітей з метою задоволення цих потреб;

– звичайні школи з такою інклюзивною орієнтацією є найбільш ефективними засобами боротьби із дискримінаційним ставленням, створення привітної атмосфери в громадах, побудови інклюзивного суспільства та забезпечення освіти для всіх; крім того, вони забезпечують ефективну освіту для більшості дітей і підвищують її ефективність, а також ефективність витрат усієї системи освіти.

Сучасна освіта надає велике значення інклюзивному підходу, який не тільки є фундаментальною засадою розвитку освіти, але й відображає філософію участі кожної людини в суспільстві. Ідея інклюзії, заснована на розумінні цінності людської різноманітності та відмінностей і відображає одну з основних ознак демократичного суспільства: усі діти є цінними членами суспільства, мають рівні права, зокрема на отримання освіти, незалежно від особливостей їхнього психофізичного розвитку (Конвенція про боротьбу з дискримінацією в галузі освіти, 1960; Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права, 1966). Україна ратифікувала Конвенцію про права дитини в 1991 році, тому зобов'язана дотримуватися цих міжнародних стандартів.

Загальноосвітні заклади в Україні реалізують інклюзивну освіту відповідно до чинного законодавства та нормативно-правової бази, що включає: Конституцію України; Закони України: «Про охорону дитинства»,

«Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії»; «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні»; Державний стандарт початкової освіти; Концепцію реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року.

Порядок та умови організації інклюзивного навчання в загальноосвітніх закладах на 2023 рік регламентують такі нормативно-правові акти:

1 Постанова Кабінету Міністрів України від 06.09.2022 «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти» [3];

2 Лист Міністерства освіти і науки України від 31.08.2023. «Про організацію освітнього процесу дітей з особливими освітніми потребами у 2023/2024 навчальному році» [7];

3 Положення МОН України «Про затвердження Порядку забезпечення допоміжними засобами для навчання осіб з особливими освітніми потребами у закладах освіти» [2];

4 Наказ МОН України «Про затвердження Типового переліку допоміжних засобів для навчання (спеціальних засобів корекції психофізичного розвитку) осіб з особливими освітніми потребами, які навчаються в закладах освіти» [5].

Однак у зв'язку з воєнним часом було внесено зміни до Порядку організації інклюзивного навчання на підставі Постанови Кабінету Міністрів України від 26.04.2022 № 483. Зміни полягають у спрощенні процедури зарахування осіб з особливими освітніми потребами на навчання, знятті обмежень щодо граничної чисельності дітей з ООП в інклюзивних класах або групах, дозволі проводити засідання команди психолого-педагогічного супроводу в режимі онлайн або змішаному очно-дистанційному форматі, залученні фахівців інклюзивно-ресурсного центру та інших спеціалістів до надання психолого-педагогічних і корекційно-розвиткових послуг дітям з особливими освітніми потребами, з урахуванням їхнього зміненого місця

проживання або роботи внаслідок збройної агресії російської федерації.

Лист Міністерства освіти і науки України «Щодо забезпечення освіти осіб з особливими освітніми потребами» [8] містить норми, що регулюють права осіб з особливими освітніми потребами на здобуття освіти в умовах воєнного стану». У зв'язку з необхідністю продовження здійснення освітнього процесу в умовах воєнного часу Міністерством освіти і науки України підготовлено методичні рекомендації для закладів освіти:

– Методичні рекомендації щодо організації освітнього процесу дітей з особливими освітніми потребами у 2023/2024 навчальному році [7];

– Методичні рекомендації «Безпечне освітнє середовище: надання індивідуальної підтримки учням з особливими освітніми потребами під час підготовки до реагування на надзвичайні ситуації», розроблені Державною установою «Український інститут розвитку освіти». У цьому документі зазначено, що діти з ООП можуть відчувати труднощі в розумінні значення подій і сприйманні інформації про обставини, у яких вони знаходяться, особливо, якщо ці обставини швидко змінюються; діти з ООП є більш вразливими в подібних ситуаціях – на емоційному, когнітивному та поведінкових рівнях [1, с. 3].

На основі нового Державного стандарту початкової освіти розроблено Типові освітні програми для 1–2 та 3–4 класів спеціальних закладів загальної середньої освіти для осіб із порушеннями інтелектуального розвитку [4].

Згідно зі ст. 51 Закону України «Про повну загальну середню освіту» не менше 10% від загальної кількості годин для підвищення кваліфікації вчителів обов'язково мають бути спрямовані на вдосконалення знань, умінь і практичних навичок у частині роботи з учнями з особливими освітніми потребами. МОН підготовлено та видано Типову програму спеціальної підготовки асистента учня (дитини) [6].

Отже, належне законодавче регулювання, ефективне впровадження правових норм у практику, а також забезпечення контролю за їх виконанням є одним з ключових чинників, що впливають на якість освітнього середовища

для учнів з ООП. Також важливо, щоб педагоги, батьки та освітні управлінці мали чітке розуміння своїх прав та обов'язків у межах цих законодавчих актів, що своєю чергою забезпечуватиме ефективну підтримку дітей з особливими освітніми потребами.

Список використаних джерел

1 Безпечне освітнє середовище: надання індивідуальної підтримки учням з особливими освітніми потребами під час підготовки до реагування на надзвичайні ситуації : метод. рек. Київ : Міністерство освіти і науки України, 2023. 15 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/inkluzyvne-navchannya/2023/08/04/Lyst.MON-1.11479-23.vid.03.08.2023-1.pdf> (дата звернення: 20.02.2024).

2 Про затвердження Порядку забезпечення допоміжними засобами для навчання осіб з особливими освітніми потребами у закладах освіти : Постанова Міністерства освіти і науки України від 26.04.2022 № 483. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/483-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.02.2024).

3 Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 06.09.2022, № 957-2021-п URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/957-2021-п#Text> (дата звернення: 20.02.2024).

4 Про затвердження типових освітніх програм для 1–2 та 3–4 класів спеціальних закладів загальної середньої освіти для осіб із порушеннями інтелектуального розвитку та визнання такими, що втратили чинність, деяких наказів Міністерства освіти і науки України : Наказ Міністерства освіти і науки України від 19.09.2022 № 836. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-tipovih-osvitnih-program-dlya-1-2-ta-3-4-klasiv-specialnih-zzso-dlya-osib-iz-porushennyami-intelektualnogo-rozvitku-ta-viznannya-takimi-sho-vtratali-chinnist-deyakih-nakaziv-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini> (дата звернення: 20.02.2024).

5 Про затвердження Типового переліку допоміжних засобів для навчання

(спеціальних засобів корекції психофізичного розвитку) осіб з особливими освітніми потребами, які навчаються в закладах освіти : Наказ Міністерства освіти і науки України від 08.12.2020 № z0582-18. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0582-18#Text> (дата звернення: 20.02.2024).

6 Про затвердження Типової програми спеціальної підготовки асистента учня (дитини) : Наказ Міністерства освіти і науки України від 08.06.2023 № 708. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchannya-ditej-u-specialnih-zakladah-osviti/osvita-ditej-z-osoblivimi-potrebami/navchalni-plany> (дата звернення: 20.02.2024).

7 Про організацію освітнього процесу дітей з особливими освітніми потребами у 2023/2024 навчальному році : Лист Міністерства освіти і науки України від 31.08.2023. № 1/13094-23. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/653/25d/630/65325d630b634556478794.pdf> (дата звернення: 20.02.2024).

8 Щодо забезпечення освіти осіб з особливими освітніми потребами : Лист МОН України від 15.06.2022 № 1/6435-22. Міністерство освіти і науки України. URL: https://uon.cg.gov.ua/web_docs/2143/2022/07/docs/1_6435-22.pdf (дата звернення: 20.02.2024).